

Nr 75.

Ankom till riksdagens kansli den 8 november 1946 kl. 11 fm.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av Stenstugu gård i Endre med flera socknar, Gotlands län.

I en till riksdagen den 27 september 1946 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 316, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till Inköp av Stenstugu gård i Gotlands län å tillägsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 å kapitalbudgeten under Statens affärsverksfonder: Domänverket anvisa ett investeringsanslag av 175 000 kronor.

I fråga om utredningen i ärendet får utskottet — i den mån redogörelse därför ej återfinnes i det följande — hänvisa till propositionen.

Gotlands läns hushållningssällskap har i skrivelse den 5 oktober 1944 — under förmälan att ägaren till Stenstugu gård i Endre m. fl. socknar, förre riksdagsmannen Arvid Gardell erbjudit sig försälja gården för att användas såsom försöksgård — hemställt att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt lantbrukshögskolans styrelse, Alnarps lantbruks, mejeri- och trädgårdsinstitut samt Sveriges utsädesförening att till förnyad prövning upptaga frågan om ordnande av en försöks- och växtförädlingsverksamhet på Gotland.

Sällskapets skrivelse har av Kungl. Maj:t remitterats till högskolestyrelsen, Alnarpsinstitutet och utsädesföreningen för yttrande. Högskolestyrelsen, som uppdragit åt en kommitté, bestående av generaldirektören H. Sylvan, professorn K. G. U. Sundelin och försöksgårdsföreståndaren J. H. Winkler att verkställa ytterligare utredning rörande inrättande på Gotland av en försöksgård, har med skrivelse den 31 januari 1946 till Kungl. Maj:t överlämnat en av kommitterade upprättad promemoria samt ett från högskolans försöksnämnd infordrat yttrande i ärendet. I skrivelsen har styrelsen förklarat sig tillstyrka ett av kommitterade i promemorian framlagt förslag om inköp av Stenstugu gård ävensom ett av dem uppgjort program för gårdens utbyggnad till försöksgård.

Yttranden i ärendet ha därefter inhämtats av statskontoret, lantbruksstyrelsen, byggnadsstyrelsen, 1945 års jordbruksförsöksutredning, Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, Sveriges utsädesförening och Svenska naturskyddsföreningen.

Beträffande arealbehovet för en försöksgård på Gotland må nämnas att den för jordbruksförsöksverksamheten erforderliga försöksarealen uppskattats till cirka 20 hektar. För trädgårdsförsökens utförande och planläggning har ansetts lämpligast att avskilja vissa områden från egendomen, till att börja med cirka 13 hektar vilka områden framdeles kunde disponeras för dylika ändamål. Enligt ett av utsädesföreningen uppgjort program för verksamheten vid en försöksstation på Gotland, vilket program upptog årlig prövning av cirka 190 sorter, skulle erfordras en jordareal om cirka 2 hektar. Härtill komme för småparceller en areal om cirka 2 hektar samt för utjämnande grödor en areal om cirka 4 hektar. Utsädesföreningen behövde sålunda disponera sammanlagt omkring 8 hektar åkerjord. De tre ifrågavarande institutionerna ansåge sig följaktligen tillsammans behöva en åkerareal om cirka 41 hektar.

I den av högskolestyrelsen överlämnade promemorian har framhållits att det visat sig svårt att på Gotland få inköpa en till försöksgård lämplig gård till skäligt pris. Av länets hushållningssällskap hade föreslagits sex gårdar. Sällskapet hade dessutom verkställt preliminär undersökning av åtskilliga andra gårdar. Av de föreslagna sex gårdarna hade emellertid samtliga utom Stenstugu gård befunnits icke vara lämpliga som försöksgård.

Beträffande Stenstugu gård har i promemorian lämnats bland annat följande uppgifter.

Gården består av jordregisterfastigheterna Stenstugu 2¹, Fjälls Stora 1¹¹ och Hulte Lilla 1¹¹ i Endre socken samt Digeråkra 1⁵ i Barlingbo socken. Gården är belägen 13 km öster om Visby och 1,5 km från Sylfaste järnvägsstation. Totalarealen uppgår till omkring 260 hektar, därav 82,5 hektar åker med myr, 26 hektar ängsmark (betesmark) med lövskog, 131 hektar skogsmark, 1,5 hektar tomt och trädgård samt 20 hektar övrig areal. Taxeringsvärdet utgör 123 600 kronor, därav jordbruksvärde 93 300 kronor samt skogsvärde 30 300 kronor.

Å gården finnes mangårdsbyggnad, innehållande 14 rum och 2 kök, samt flygelbyggnad, magasin, ladugårdsbyggnad, vagnslider, häststall, smedja, foderlada, två hönshus och fyra arbetarbostäder. Byggnaderna äro delvis i gott och delvis i mindre gott eller dåligt skick. Gården är elektrifierad. Å gården finnas två 21 meter djupa borrhunnar.

Värdet av den årliga avkastningen av skogen har beräknats till omkring 3 500 kronor för år. De priser, som vid värderingen kommit till användning, motsvara de under 1943 gällande normalpriser och i den fria marknaden under jämförliga förhållanden uppnådda marknadspriser. Bruttovärdet utgör efter en kapitalisering efter 4,5 procent cirka 79 000 kronor. Kapitaliserade värdet av beräknade avgående poster uppgår till ungefär 19 000 kronor, varför nettovärdet utgör cirka 60 000 kronor eller per hektar produktiv skogsmark 461 kronor.

I promemorian har meddelats att efter den företagna värderingen ha endast mycket obetydliga avverkningar skett, varför skogen finge anses ha ett värde av minst 60 000 kronor.

Med hänsyn tagen till att skogens värde enligt vad i promemorian uttalats vore omkring 30 000 kronor högre än taxeringsvärdet samt till svårigheten

att anskaffa lämplig gård för ändamålet tillstyrktes i promemorian att gården inköptes för 175 000 kronor. Preliminärt köpeavtal har upprättats med ägaren. Enligt detta säljes fastigheten i befintligt skick samt skall tillträdas den 14 mars 1947.

I fråga om jordförhållandena har uppgivits i huvudsak följande.

På Stenstugu gård finnas de typiska gotlandsjordarna representerade. Huvuddelen av egendomen utgöres emellertid av lättare jordslag, sand, svagt lerig sand och sandig lättlera, varför gården endast kommer inom klassen medelgod egendom. Med hänsyn till gödsling o. d. kan gården anses vara i ungefär medelgod kultur och ej alltför uppgödslad.

Styv lerjord förekommer ej. Visserligen finnas ett par områden med mycket styv lera i alven, men matjorden är mindre lerig eller en mellanlera. Myren är jämförelsevis grund, men då den har odlats länge och den egentliga sättningen för länge sedan är avslutad, torde det dröja ännu en del årtionden, innan kalkgyttjan eller bleket plöjes upp i synnerhet om området får ligga såsom vall eller betesmark. Sanden och den svagt leriga sanden ha något för stor utbredning på de övriga jordslagens bekostnad. Den areal, inom vilken moränlera förekommer, cirka 8 hektar, torde dock vara tillräcklig ur försökssynpunkt.

Gården ligger centralt på ön och ungefär på gränsen mellan vad man brukar beteckna såsom norra och södra Gotland och härtill kommer närheten till Visby och Roma. Egendomen har en väl samlad och tilltalande ägofigur. Stora naturliga betesmarker i form av lövängar finnas. Dessa böra nog i framtiden i stor utsträckning bibehållas relativt orörda men kunna möjligen till en mindre del uppodlas, ifall det skulle bli erforderligt att ur försökssynpunkt utvidga åkerarealen.

I promemorian har vidare upptagits ett förslag i fråga om gårdens utbyggande till försöksgård, därvid verkställts beräkningar beträffande engångskostnader för erforderliga ombyggnads- och nybyggnadsarbeten och för inköp av inventarier samt beträffande årliga utgifter. Engångskostnaderna ha beräknats för försöksgården till 554 300 kronor, varav köpeskillingen utgör 175 000 kronor, för trädgårdsförsöksstationen till 115 100 kronor och för utsädesföreningens filial till 66 800 kronor. De årliga utgifterna ha beräknats för försöksgården till 21 700 kronor, för trädgårdsförsöksstationen till 21 800 kronor och för utsädesföreningens filial till 17 800 kronor. För budgetåret 1946/47 skulle enligt kommitterade erfordras 40 000 kronor till inköp av inventarier, 5 000 kronor till vissa dräneringsarbeten samt 30 000 kronor till arvode åt försöksföreståndare och till driftskostnader.

I de avgivna *yttrandena* ha de nu ifrågavarande förslagen i allmänhet tillstyrkts.

Styrelsen för lantbrukshögskolan har i sitt yttrande förklarat sig livligt förorda det framlagda förslaget om inköp av Stenstugu gård. Styrelsen har likaledes tillstyrkt det uppgjorda programmet för gårdens utbyggande till försöksgård, därvid styrelsen dock framhållit att detaljer i programmet kunde bliva föremål för närmare överväganden. Styrelsen har i anslutning härtill hemställt att för budgetåret 1946/47 anvisades för inköp av Stenstugu gård ett anslag av 175 000 kronor och för inventarier m. m. för försöksgården ett anslag av 75 000 kronor.

Lantbruksstyrelsen har framhållit att förhållandena på Gotland syntes vara så speciella att inrättande av en särskild försöksgård på ön skulle vara fullt motiverad. Det föreliggande förslaget till definitiv lösning av frågan om försöksgård på Gotland funne sig styrelsen i princip kunna godtaga. Styrelsen förordade därför att förslag i ämnet förelades riksdagen i enlighet med högskolestyrelsens förslag.

Även 1945 års jordbruksförsöksutredning har uttalat att den särställning i avseende på klimat och jordbeskaffenhet, som Gotland intoge, motiverade att en försöksgård inrättades på ön. Ett tillskapande av en försöksgård på Gotland syntes icke behöva komma att stå hindrande i vägen för ett genomförande av eventuella förslag från utredningens sida.

Statskontoret har i sitt yttrande starkt ifrågasatt om tillräckliga skäl kunde föreligga att — åtminstone i nuvarande statsfinansiella läge — inrätta en försöksgård på Gotland, vilken i kostnad för inköp och iordningställande skulle draga ett belopp icke obetydligt överstigande 500 000 kronor.

Departementschefen har i ärendet anfört och föreslagit följande:

»För den vetenskapliga forskningen på jordbrukets område är det med hänsyn till de stora skiljaktigheter som beträffande klimat och jordförhållanden råda inom olika delar av vårt land nödvändigt att fältmässigt få fullfölja och pröva sina undersökningar och rön. Försöksgårdssystemet har därför under årens lopp undan för undan byggts ut genom att försöksgårdar kommit till stånd inom olika odlingsområden. Frågan om anskaffande av en försöksgård för Gotlands län har såsom framgår av vad inledningsvis anförts sedan länge varit under övervägande. De ganska säregna förhållanden med avseende å klimat och jordarter, som förefinnas inom detta län, synas starkt påkalla att en försöksverksamhet där kommer till stånd, som inriktar sig på att lösa de problem, vilka uppkomma för jordbruket och trädgårdsodlingen på grund av nyss berörda förhållanden. Det torde därvid framför allt gälla att få fram sådana sorter av utsäde och fruktträd, som kunna uthärda den förhållandevis svårartade torra vilken under vissa årstider merendels råder på Gotland och som tillika passa för de där vanligen förekommande jordarterna. De hörda myndigheterna och korporationerna ha under hänvisning till nu berörda synpunkter även så gott som undantagslöst varmt tillstyrkt att en försöksgård snarast inrättas på Gotland.

Såsom framgår av vad i ärendet förekommit ha stora svårigheter förelegat att finna en för ändamålet lämplig gård på Gotland. Först efter långvariga undersökningar och förhandlingar har det nu föreliggande förslaget om inköp av egendomen Stenstugu gård kunnat framläggas av myndigheterna. Av utredningen framgår att gården ur de skilda synpunkter som böra beaktas synes i stort sett väl motsvara de krav, som måste ställas på en försöksgård på Gotland. Den för gården begärda köpeskillingen torde kunna anses godtagbar. Det kan måhända med hänsyn till den pågående utredningen rörande jordbruksförsöksverksamheten med visst fog ifrågasättas huruvida icke resultatet av denna utrednings arbeten bör avvaktas, innan slutlig ståndpunkt tages till spörsmålet om inköp av ifrågasatt egendom. Emellertid har ut-

redningen för sin del icke ansett så vara förhållandet utan tvärtom funnit det önskvärt att en försöksgård inrättades på Gotland. I betraktande av att det sålunda synes synnerligen påkallat med en försöksgård inom länet och då stora svårigheter att anskaffa en för ändamålet lämplig sådan uppenbarligen äro för handen, finner jag mig böra tillstyrka att inköp av ifrågasvarande gård, beträffande vilken preliminärt köpeavtal med giltighet till den 14 mars 1947 träffats, nu kommer till stånd. Det för ändamålet erforderliga beloppet, 175 000 kronor, torde böra äskas å tilläggsstat I å kapitalbudgeten för budgetåret 1946/47 under rubriken Statens affärsverksfonder: Domänverket. Anvisandet av medel för verkställande av erforderliga ombyggnader av gården för att den skall kunna bli användbar för sitt ändamål, liksom ock för avlöning av personal vid försöksgården torde däremot få anstå till dess 1945 års jordbruksförsöksutredning framlagt sina förslag rörande försöksverksamhetens organisation. Tills vidare synes gården kunna omhändervas efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande.»

Av utredningen i ärendet torde framgå att de egenartade betingelser, vilka Gotland erbjuder såväl i klimatiskt hänseende med perioder av förhållandevis svårartad torka som beträffande markbeskaffenheten, växtligheten samt jordbruket och trädgårdsbruket, giva anledning förmoda att de sorter av olika växtslag som odlas på fastlandet ej äro lika lämpliga och lika väl anpassade för gotländska förhållanden, eller att rent av delvis andra växtslag kunna vara att förorda till odling på ön ifråga. Med hänsyn till berörda förhållanden är det uppenbarligen av stor vikt att för den vetenskapliga jordbruksforskningen beredes möjlighet att på Gotland fältmässigt fullfölja och pröva sina undersökningar och rön i syfte att få fram växtsorter med stor motståndskraft gentemot torka och i övrigt lämpade för öns klimat och jordmån. Jämväl utskottet hyser därför den uppfattningen att försöksgårdssystemet, vilket visat sig värdefullt för utvecklingen av det svenska jordbruket, bör utbyggas med en gotländsk försöksgård. Då den för ändamålet ifrågasatta egendomen Stenstugu gård synes innesluta de inom landskapet vanligen förekommande jordslagen samt för övrigt i stort sett torde få anses lämplig för anordnande av en försöks- och växtförädlingsverksamhet, vill utskottet tillstyrka att gården förvärvas i enlighet med upprättat preliminärt avtal, oaktat köpeskillingen, 175 000 kronor, måhända kan förefalla väl hög. För köpet erforderliga medel torde böra anvisas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Liksom departementschefen finner utskottet tillrådligt att med färdigställandet av egendomen till försöksgård — vilket beräknats draga kostnader av tillhoppa cirka 375 000 kronor utöver köpeskillingen — bör få anstå till dess pågående utredning rörande jordbruksförsöksverksamheten slutförts, samt att egendomen i avbidan därpå förvaltas efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande. Emellertid finner utskottet önskvärt att sagda utredningsarbete kan påskyndas så att försöksgårdens igångsättande icke kommer att onödigt fördröjas.

Utskottet.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Inköp av Stenstugu gård i Gotlands län* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 å kapitalbudgeten under Statens affärsverksfonder: Domänverket anvisa ett investeringsanslag av 175 000 kronor.

Stockholm den 8 november 1946.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling^a ha närvarit

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Alfred Andersson, Nils Olsson, friherre Beck-Friis, Svedberg, Henry Johansson* och *Sundelin* samt

från andra kammaren: herrar *Andersson i Löbbo, Andersson i Tungelsta, Ericsson i Sörsjön, Lundbom, Pettersson i Rosta, Jacobson i Vilhelmina, Svensson i Ljungskile* och *Stattin*.
